CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

RAFFAELLO GIOVAGNOLI

Spartacus

Traducere din limba italiană de
DAN FAUR şi MAGDA ROŞU

CORINT

Redactor: Mirella Acsente
Tehnoredactare computerizată: Mihaela Ciufu

Designul copertei: Andreea Apostol
Ilustrația copertei: Walter Riess

Raffaello Giovagnoli
SPARTACO

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.
CORINT este marcă înregistrată.

ISBN: 978-606-8623-33-7

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GIOVAGNOLI, RAFFAELLO
Spartacus / Raffaello Giovagnoli;
trad.: Dan Faur, Magda Roşu. - Bucureşti:
Corint Books, 2014
ISBN 978-606-8623-33-7

I. Faur, Dan (trad.)
II. Roşu, Magda (trad.)

821.131.1-31=135.1
94(37)"00" Spartacus(0:82-31)
929 Spartacus(0:82-31)

I

MĂRINIMIA LUI SULLA

ÎNCĂ NU SE LUMINASE BINE DE ZIUĂ şi străzile Romei începuseră să forfotească de lume în acea zi de noiembrie, ziua a patra dinaintea idelor lui noiembrie[1] ale anului 675 de la întemeierea Romei[2], în timpul consulatului lui Publius Servilius Vatia Isauricus şi Appius Claudius Pulcher. Din toate colțurile cetății, lumea se îndrepta spre Circul Mare.

O mulțime din ce în ce mai compactă cobora pe străzile înguste, întortocheate şi suprapopulate, mai ales de sărăcime, ale Esquilinului şi Suburrei, şi o apuca pe arterele principale – Via Tabernaria, Via Argiletum şi Via Nova – către circ.

Treceau fără contenire, valuri-valuri, cetățeni de vază, meşteşugari, liberți, gladiatori bătrâni, schilozi sau brăzdați de cicatrice, veterani care aparținuseră cândva falnicelor legiuni, dar care acum ajunseseră infirmi şi cerşetori, oameni de rând, măscărici, histrioni, dansatoare şi cete de ştrengari. Se vedea după veselia întipărită pe fețele tuturor, după scânteierea privirilor, după seninătatea vorbei, după verva şi glumele care nu mai conteneau, că jocurile la care se duceau să asiste erau spectacolul lor favorit.

Circul Mare, care fusese clădit în anul 138 de la întemeierea Romei[3] de către regele Tarquinius cel Bătrân, era cunoscut sub acest nume numai din anul 533[4], de când Quintus Flaminius, cenzorul, clădise un alt circ cunoscut sub numele de Circul Flaminius.

---

[1] 10 noiembrie.

[2] 79 î.Hr.

[3] 616 î.Hr.

[4] 221 î.Hr.

În vremea întâmplărilor povestite în această carte, Circul Mare, care se afla aşezat în valea Murcia, între colina Palatină şi dealul Aventinului, deşi nu atinsese încă proporțiile uriaşe, nici strălucirea ce i-au dat-o mai târziu Iulius Cezar şi Octavian Augustus, era totuşi o clădire mare şi impunătoare. Avea două mii o sută optzeci de paşi lungime, nouă sute nouăzeci şi opt de paşi lățime şi o sută douăzeci de mii de locuri.

Construcția circului era aproximativ ovală, cu o latură dreaptă la apus şi cu marginea dinspre răsărit de formă semicirculară. Pe latura dinspre apus se găsea clădirea *oppidum*-ului, alcătuită din treisprezece arcade. Sub arcada centrală erau aşa numitele Porți Mari, una dintre cele două intrări principale ale arenei. Pe Porțile Mari îşi făcea intrarea cortegiul tradițional care simboliza divinitățile cetății, a cărui apariție în arenă era semnalul pentru începerea jocurilor. Sub celelalte douăsprezece arcade erau amenajate grajdurile sau „carcerele”. Aici se adăposteau carele de curse şi caii, când arena servea pentru alergări, iar când aveau loc lupte – gladiatorii şi fiarele sălbatice.

De la *oppidum* porneau în cercuri aproape complete nenumărate rânduri de trepte, care serveau drept bănci pentru spectatori. Rândurile de bănci se terminau printr-un portic cu arcade. Aici erau locurile rezervate femeilor nobile.

De cealaltă parte a arenei, față în față cu Porțile Mari, erau Porțile Triumfale. Pe aici îşi făceau intrarea învingătorii. La dreapta *oppidum*-ului se afla Poarta Morții. Pe sub bolțile ei lugubre, slujitori anume desemnați târau afară din arenă, cu ajutorul unor cângi lungi, trupurile sfârtecate ale gladiatorilor ucişi sau muribunzi.

Un zid nu prea înalt, lung de cinci sute de paşi, numit *spina*, tăia arena de-a curmezişul, între *oppidum* şi Porțile Triumfale. Când aveau loc alergări, acest zid servea la măsurarea distanțelor.

În centrul *spinei* se ridica un obelisc închinat Soarelui, iar la dreapta şi la stânga obeliscului se înşirau turnulețe, coloane, altare şi statui.

Arena propriu-zisă era încinsă de jur împrejur cu un parapet. După parapet urma un şanț cu apă, iar dincolo de şanț, un grilaj

de fier. Scopul celor trei îngrădituri succesive era să-i apere pe spectatori de eventualele atacuri ale fiarelor sălbatice dezlănțuite în arenă.

Aşa arăta măreața construcție destinată jocurilor în aer liber, spre care se îmbulzea mulțimea nesfârşită a locuitorilor Romei.

Dar ce era în ziua aceea? Ce sărbătoare? Ce spectacol extraordinar atrăgea la circ atâta omenire?

Cu câteva săptămâni înainte, dictatorul Italiei şi spaima Romei, Lucius Cornelius Sulla Felix, poruncise să li se aducă la cunoştință locuitorilor Romei că trei zile în şir îi va ospăta şi îi va desfăta cu lupte pe cheltuiala sa.

În ajunul zilei hotărâte pentru începerea luptelor, întreaga populație a Romei s-a adunat pe Câmpul lui Marte, pe malul Tibrului, în jurul meselor aşternute din ordinul temutului dictator. Mulțimea a mâncat şi a băut până la căderea nopții, petrecerea transformându-se în cele din urmă într-o adevărată orgie. Luxul împărătesc, bogăția şi belşugul mâncărurilor şi băuturilor servite la acest ospăț oferit de neîmpăcatul duşman al lui Caius Marius au fost de neînchipuit.

Dărnicia de care a dat dovadă cu prilejul acestor ospețe şi jocuri închinate lui Hercule l-a costat pe Sulla Felix o zecime din averea sa.

De fapt, Sulla nu făcea decât să dea în dar cu stânga o parte din bogățiile pe care le prădase cu dreapta, iar cetățenii Romei, care în adâncul sufletului îl urau de moarte pe Lucius Cornelius Sulla, se prefăceau doar că primesc cu plăcere ospețele şi jocurile pe care el le oferea.

Se făcuse ziuă de-a binelea. Răzbind norii, razele strălucitoare ale soarelui poleiau cu aur culmile celor zece coline şi făceau să sclipească marmurile albe şi scumpe ale templelor, bazilicilor şi ale palatelor patricienilor. Cu o mângâiere înviorătoare, soarele îi încălzea pe oamenii aşezați pe treptele Circului Mare.

Mai bine de o sută de mii de oameni aşteptau începerea luptelor de gladiatori, spectacolul preferat al poporului roman.

Măreția priveliştii oferite de imensul circ ocupat de cei peste o sută de mii de spectatori, bărbați şi femei, tineri şi bătrâni,

aparţinând tuturor claselor sociale, era greu de închipuit. Larma mulţimii, asemănătoare vuietului unui vulcan, şi agitaţia neîntreruptă a capetelor şi braţelor, care amintea frământarea furioasă şi ameninţătoare a talazurilor mării pe vreme de furtună, nu erau decât detalii neînsemnate ale tabloului viu, incomparabil în măreţia lui, pe care-l oferea în acea clipă Circul Mare.

Oamenii de rând din amfiteatru îşi mâncau gustările aduse de acasă. Înfulecau cu poftă cârnaţii lor preferaţi – un fel de caltaboşi umpluţi cu tocătură şi sânge –, carne rece, şuncă, plăcinte cu brânză sau cu miere şi pesmeţi. Gustarea se împletea cu vorbe de duh, cu glume piperate, era însoţită de o trăncăneală fără sfârşit, de hohote de râs şi era udată cu băuturică nu tocmai puţină.

Vânzătorii ambulanţi de bob prăjit şi plăcinte găseau mulţi muşterii printre plebeii care îşi răsfăţau bucuroşi soţiile şi copiii, cumpărând aceste bunătăţi.

Simandicoase şi protocolare, familiile bogătaşilor, cavalerilor şi patricienilor stăteau deoparte, formând grupuri însufleţite. Pe băncile de piatră, tineri eleganţi aşterneau rogojini şi covoare pentru frumoasele matroane şi pentru fecioarele fermecătoare şi deschideau apărătoare din pânză, pentru a le feri de razele arzătoare ale soarelui mediteranean.

Undeva, pe al treilea rând de trepte, în faţa Porţilor Triumfale, aşezată între doi cavaleri, putea fi văzută o matroană de o frumuseţe neobişnuită. După silueta ei zveltă şi mlădioasă, după umerii ei superbi, recunoşteai dintr-o singură privire că această femeie era o adevărată fiică a Romei. Trăsăturile armonioase, fruntea înaltă, nasul frumos, gura mică, ochii negri, mari şi expresivi îi dădeau un farmec irezistibil. Avea părul negru ca pana corbului, bogat, mătăsos şi drept. Lung fiind, îi flutura în voie pe umeri, dar pe frunte era strâns cu o diademă bătută cu nestemate.

Tunica ţesută dintr-o lână albă, foarte fină, împodobită pe poale cu un chenar subţire de aur, lăsa să i se întrevadă toată graţia trupului. Peste tunică purta o palla cu dungi purpurii, ce cădea în falduri moi.

Această femeie atât de elegantă şi frumoasă, care nu părea să aibă nici treizeci de ani, era Valeria, fiica lui Lucius Valerius

Messalla şi soră bună cu Quintus Hortensius, vestitul orator, rival al lui Cicero.

Cu câteva luni în urmă, Valeria fusese repudiată de bărbatul ei sub cuvânt că ar fi sterilă. În realitate, adevăratul motiv al divorțului nu fusese acesta, ci moravurile ei, despre care la Roma se vorbea de mult pe față. Gura lumii spunea că Valeria ar fi o femeie desfrânată. Oricum însă, date fiind împrejurările în care se despărțise de bărbatul ei, formal, onoarea Valeriei era pusă la adăpost de bârfeli.

În ziua aceea, Valeria îl avea lângă ea, într-o parte, pe Helvinius Medullius, un bărbat înalt, palid, slab, pomădat şi parfumat. Fața lui împietrită, lipsită de orice expresie, purta pecetea plictiselii şi apatiei. La treizeci şi cinci de ani, viața îi părea lipsită de interes. Helvinius Medullius era unul dintre acei patricieni romani răsfățați, care lăsau plebeilor dreptul de a se jertfi pentru patrie şi pentru glorie, ei preferând să-şi irosească averile şi pământurile strămoşeşti trăind în lux şi trândăvie.

De partea cealaltă, Valeria Messallina îl avea pe Marcus Decius Caedicius, un patrician de vreo cincizeci de ani, de statură mijlocie, frumos, dar cam grăsun, cu obrazul rotund şi deschis, vesel din fire. Pentru el, cea mai mare fericire era să-şi petreacă timpul la masă, în tricliniu. Irosea jumătate din zi savurând diferitele mâncăruri alese pe care i le prepara bucătarul său, unul dintre cei mai renumiți bucătari din Roma. Restul zilei era cu gândul la masa de seară. Într-un cuvânt, în timp ce digera prânzul, Marcus Decius Caedicius visa la cină.

Ceva mai târziu veni să se aşeze lângă Valeria şi Quintus Hortensius, care, deşi nu împlinise nici treizeci şi şase de ani, îşi câştigase un mare renume pentru măiestria sa oratorică. Studiase îndelung şi amănunțit feluritele moduri de vorbire şi mişcare şi se pricepea să-şi armonizeze de minune fiecare gest, fiecare cuvânt. La Senat, în tricliniu şi în orice loc, fiecare din mişcările lui arăta o noblețe şi o măreție izbitoare, care erau parcă înnăscute. Hortensius era un actor iscusit; succesele şi le datora, cel puțin pe jumătate, glasului său melodios şi artei declamației, ale

cărei procedee le stăpânea atât de desăvârşit, încât, ori de câte ori rostea o cuvântare, chiar cunoscutul actor de tragedie Esop şi celebrul Roscius luau drumul Forumului, pentru a învăța declamația de la el.

Nu departe de locul unde se afla Valeria şedeau, sub supravegherea unui educator, doi băiețandri, unul de vreo numai doisprezece ani şi altul de vreo paisprezece. Băiețandrii – din care unul se numea Scipio, iar celălalt Cato – erau frați. Ei aparțineau clasei patricienilor, fiind membri ai familiei Porcia şi nepoți ai faimosului Cato Cenzorul, care pe vremea celui de-al doilea război punic ceruse stăruitor dărâmarea Cartaginei.

Fratele mai mic, Scipio, părea mai vorbăreț şi mai prietenos şi se adresa mereu educatorului lor, Sarpedon. Celălalt frate, Marcus Porcius Cato, tăcea însă îmbufnat. Pe fața lui se putea citi o expresie de îndârjire surprinzătoare pentru vârsta lui. De pe acum se simțeau tăria şi fermitatea caracterului, cât şi dârzenia şi inflexibilitatea convingerilor sale. Prin agerimea înnăscută a minții, prin cunoştințele de filozofie greacă şi îndeosebi de filozofie stoică, în sfârşit, prin păstrarea dârză a tradiției legate de numele neînduplecatului său bunic, acest băiat de paisprezece ani putea fi socotit de pe acum un adevărat cetățean. Mai târziu, Marcus Porcius Cato avea să-şi curme viața la Utica, luând cu el în mormânt stindardul libertății latine, în care s-a înfăşurat ca într-un giulgiu.

Ceva mai încolo, deasupra Porților Triumfale, pe o treaptă aproape de ieşire, şedea, alături de educatorul său, alt copil de neam patrician. Copilul era adâncit într-o discuție înflăcărată cu un adolescent care părea să aibă vreo şaptesprezece ani. Adolescentul, cu ochi negri, mari, scânteietori de inteligență, fața palidă şi părul negru şi lucios, nu era altcineva decât Titus Lucretius Carus, care mai târziu avea să-şi câştige o faimă nepieritoare prin opera sa *De rerum natura*[1]. Copilul care vorbea cu Carus era un băiat de doisprezece ani, voinic şi îndrăzneț, Caius Cassius Longinus, fiul fostului consul Cassius. El avea să joace un rol de

[1] Despre natura lucrurilor.

frunte în lanțul evenimentelor istorice care au premers şi au însoțit prăbuşirea Republicii romane.

Lucretius şi Cassius discutau aprins.

Ceva mai departe şedea odrasla lui Sulla, Faustus, un copil viclean şi fudul. Pe fața lui gălbejită se vedeau vânătăi şi alte urme de lovituri primite nu de mult. Din întreaga atitudine a acestui copil sfrijit, roşcat şi cu ochi albaştri spălăciți, se degaja parcă o nespusă mulțumire că soarta îi hărăzise fericirea de a fi odrasla norocosului dictator.

Spectatorii aşteptau sosirea consulilor şi a lui Sulla, care organizase pe cheltuiala lui luptele ce urmau să aibă loc în acea zi pentru desfătarea cetățenilor Romei. Între timp, elevii şcolilor de gladiatori, tironii, îşi făcuseră intrarea în arenă şi se luptau cu avânt remarcabil, lovindu-se, fără a se putea răni, cu ghioage uşurele şi cu săbii de lemn.

Acest joc inofensiv nu-i interesa pe spectatori, cu excepția bătrânilor legionari, a gladiatorilor şi a retiarilor care îşi riscaseră de sute de ori viața în lupte. Deodată, un ropot de aplauze puternice, aproape unanim, răsună în amfiteatru. Mii de voci strigau:

— Trăiască Pompeius!… Trăiască Cnaeus Pompeius!… Trăiască Pompeius Magnus!

Pompeius tocmai intrase în amfiteatru şi se îndrepta spre locul său de pe platforma *oppidum*-ului. Salutului mulțimii el îi răspunse cu o elegantă înclinare a capului şi apoi, cu vârful degetelor la gură, trimise sărutări în toate direcțiile, în semn de mulțumire.

Cnaeus Pompeius avea aproape douăzeci şi opt de ani. Era înalt şi avea o constituție herculeană. Părul extraordinar de des îi cădea până pe sprâncenele de sub care te priveau ochii lui mari, negri, în formă de migdală, dar ficşi şi lipsiți de expresie. Duritatea, adâncimea şi imobilitatea trăsăturilor feței, statura impunătoare şi vigoarea lui trupească făceau ca el să fie un tip remarcabil prin frumusețea virilă şi marțială.

La vârsta de numai douăzeci şi cinci de ani, Pompeius gustase gloria unei primiri triumfale la Roma, după campania din Africa. Tot atunci, însuşi Sulla, probabil într-un acces de neobişnuită bunăvoință, îi conferise titlul de „Magnus”.

Iar legiunile de veterani, cărora ştiuse să le câştige dragostea şi pe care le condusese prin primejdiile şi greutățile a treizeci de campanii, îl proclamaseră „imperator”.

Puternica aclamație cu care cetățenii Romei, adunați în Circul Mare, îl întâmpinau acum pe Pompeius se datora în parte şi urii ce i-o purtau lui Sulla. Prin aplauzele şi aclamațiile adresate lui Pompeius, capabil să repurteze victorii egale victoriilor lui Sulla, cetățenii Romei îşi exprimau în mod implicit şi ura pe care nu cutezau s-o manifeste deschis.

Câteva clipe după sosirea lui Pompeius, îşi făcură intrarea solemnă cei doi consuli în funcțiune, Publius Servilius Vatia Isauricus şi Appius Claudius Pulcher, a căror magistratură avea să expire la 1 ianuarie următor. Servilius, căruia îi aparțineau prerogativele pe luna în curs, intră cel dintâi, precedat de un grup de lictori. Apoi intră Claudius, care exercitase prerogativele cu o lună în urmă, urmat de alt grup de lictori, purtând fasciile.

În momentul apariției consulilor pe platforma *oppidum*-ului, spectatorii se ridicară în picioare cu toții ca un singur om, în semn de respect față de organele puterii supreme ale Republicii.

Imediat după aceea, divertismentul oferit de elevii şcolilor de gladiatori se încheie şi gladiatorii care urmau să se înfrunte în luptă nu mai aşteptau decât un semnal pentru a defila în fața conducătorilor Republicii, conform tradiției. Privirile erau ațintite toate spre *oppidum*, asupra consulilor care aveau să dea semnalul pentru începerea luptelor. Consulii, la rândul lor, căutau din ochi pe cineva de la care parcă aşteptau şi ei să primească încuviințarea de a da semnalul. Într-adevăr, aşteptau sosirea lui Lucius Cornelius Sulla, care, deşi renunțase la titlul de dictator, continua totuşi să fie deținătorul puterii supreme la Roma.

Deodată se auziră din nou aplauze, la început slabe şi răzlețe, apoi din ce în ce mai puternice şi mai însuflețite. Toate privirile se întoarseră spre Porțile Triumfale prin care, în clipa aceea, îşi făcea intrarea, însoțit de numeroşi senatori, prieteni şi clienți, Lucius Cornelius Sulla. Acest ilustru personaj era acum în vârstă de cincizeci şi nouă de ani. Deşi destul de înalt, bine făcut şi

robust, păşea încet şi fără vlagă, ca un om sleit de puteri. Slăbiciunea lui era consecinţa vieţii de desfrâu şi de orgii pe care o dusese totdeauna şi pe care o ducea şi acum, mai mult decât oricând. Însă motivul principal al acestei sleieli era o boală cumplită, fără leac, care pusese stăpânire pe întreaga-i fiinţă, săpând pe chipul lui semnele unei bătrâneţi timpurii şi trudite.

Faţa lui Sulla era respingătoare, dar nu pentru că trăsăturile ei ar fi fost urâte. Dimpotrivă, avea trăsături plăcute şi proporţionate; laolaltă, fruntea înaltă, nasul proeminent, gura mare, ca de leu, şi buzele energice îl făceau aproape frumos. Părul roşcat şi des îi încadra faţa, pe care o luminau doi ochi albaştri-cenuşii, adânci, pătrunzători şi vii, care aveau când scânteieri de vultur, când uitătura piezişă şi falsă a hienei. Obişnuinţa de a comanda şi setea de sânge se puteau citi în fiecare clipire a ochilor săi cruzi şi autoritari.

Portretul lui Sulla, aşa cum e schiţat mai sus, desigur că nu merita calificativul de respingător. Totuşi, din cauza unei spuzeli greţoase de culoare roşie-pământie, punctată ici-colo cu pete albe, chipul lui era cu adevărat dezagreabil. Cum spusese cândva în batjocură un atenian glumeţ, faţa lui Sulla arăta ca obrazul stropit cu făină albă al unui locuitor de prin Mauritania.

Cu aerul unui om sătul de viaţă, Sulla coborî încet treptele amfiteatrului. Peste albul ca de nea al tunicii de lână, împodobite în partea de jos cu desene brodate cu fir, Sulla nu purta palla sau tradiţionala togă albă. Purta purpura roşie aprinsă a unei hlamide elegante cu marginile cusute cu fir de aur, prinsă pe umărul drept într-o pafta de aur bătută cu pietre preţioase. Ca unul care nu se ferea să-şi arate deschis dispreţul faţă de oameni, în general, şi faţă de cetăţenii săi, în special, Sulla fusese cel dintâi dintre puţinii care pe acea vreme începuseră să îmbrace hlamida grecească.

La auzul aplauzelor mulţimii, Sulla strâmbă din buze, schiţând un surâs răutăcios şi şoptind printre dinţi: „Aplaudaţi, aplaudaţi, turmă de dobitoace!” Între timp, consulii dădură semnalul pentru începerea jocurilor. O sută de gladiatori ieşiră din „carcere” şi, încolonaţi câte doi, porniră să defileze în jurul arenei.

În frunte mergeau un retiar şi un mirmilon. Între aceşti doi gladiatori urma să aibă loc prima luptă din program. Discutau liniştit, deşi peste câteva clipe aveau să se bată pe viață şi pe moarte. În urma lor veneau nouă lacveatori, înarmați numai cu tridentele şi plasele pe care aveau să le arunce asupra celor nouă secutori armați cu scuturi şi săbii.

Acestor nouă perechi de gladiatori le urmau alte treizeci de perechi. Aceştia, treizeci de o parte, treizeci de alta, aveau să se măsoare unii cu alții, dând impresia, în fața spectatorilor, a unei adevărate bătălii, dar în proporții reduse.

Erau treizeci de traci şi treizeci de samniți, toți tineri, înalți, voinici, izbitor de frumoşi şi având o impresionantă ținută marțială.

Tracii erau înarmați cu săbii scurte, încovoiate la vârf, şi cu scuturi mici, bombate, dreptunghiulare; pe cap purtau coifuri nu prea mari, fără vizieră. Într-un cuvânt, aveau portul de război al poporului căruia îi aparțineau. În plus, falnicii traci aveau tunici scurte de purpură, iar la coifuri le fâlfâiau câte două pene negre. La rândul lor, cei treizeci de samniți erau echipați cu armamentul obişnuit din Samnium: săbii scurte, drepte, căşti cu viziere în față şi aripioare în lături, scuturi mici, pătrate, apărătoare din zale de fier pentru antebrațul drept, care nu era apărat de scut, şi, în sfârşit, apărătoare, tot din zale, pentru piciorul stâng. Samniții purtau tunici albastre, iar coifurile le erau împodobite cu două pene albe.

Coloana gladiatorilor o încheiau zece perechi de andabați cu tunici scurte albe şi înarmați numai cu nişte lame scurte care semănau mai mult a cuțite, decât a săbii. Andabații purtau pe cap coifuri cu vizierele lăsate pe față şi imobilizate în această poziție, neavând pentru vedere decât două orificii foarte mici, aşezate neregulat. Aceşti douăzeci de nenorociți erau condamnați să se bată orbeşte, căutându-se unii pe alții ca la baba-oarba, stârnind râsul şi veselia spectatorilor, până când anumiți slujitori ai circului – lorarii – aveau să-i împingă pe unii asupra altora şi să-i întărâte cu rângi de fier înroşite în foc, pentru a se omorî reciproc.

Aceşti o sută de gladiatori făceau înconjurul arenei în aplauzele şi strigătele spectatorilor. Potrivit poruncii lanistului Actianus, când ajunseră în dreptul locului unde şedea Sulla, gladiatorii îşi ridicară capetele şi strigară în cor:

— Ave, dictator!

După ce îi măsură pe gladiatori cu privirea de expert a învingătorului încercat în numeroase bătălii, Sulla exclamă, adresându-se celor care-l înconjurau:

— Nu-s răi, nu-s răi! Tinerii ăştia îndrăzneți şi puternici par să făgăduiască un spectacol frumos. Vai de Actianus dacă spectacolul va fi sub aşteptări! Două sute de mii de sesterți mi-a luat pungaşul pentru aceste cincizeci de perechi de gladiatori.

Coloana gladiatorilor termină de făcut ocolul arenei şi, după ce îi salută pe consuli, se întoarse în carcere. În arena scânteietoare ca argintul rămaseră, față în față, numai doi oameni – mirmilonul şi retiarul.

Se făcu linişte adâncă şi toate privirile se ațintiră asupra celor doi gladiatori gata de luptă.

Mirmilonul era un tânăr frumos, blond, înalt, ager şi puternic, originar din Galia. Purta un coif împodobit cu un peşte de argint. Într-o mână ținea un scut mic, iar în cealaltă – o sabie scurtă şi lată. Retiarul, îmbrăcat într-o tunică simplă, albastră, înarmat cu un trident şi cu o plasă, se oprise la vreo douăzeci de paşi de mirmilon şi părea că se gândeşte cum să-l prindă mai bine în plasă.

Mirmilonul luase poziție, cu piciorul stâng înainte, aplecat cu toată greutatea corpului pe genunchii uşor îndoiți. Ținea sabia în jos, paralel cu şoldul drept, şi aştepta atacul retiarului.

Deodată, făcând o săritură uriaşă spre mirmilon, cu iuțeala fulgerului, retiarul îşi aruncă plasa asupra lui, de la o distanță de numai câțiva paşi. Mirmilonul sări repede în lături, spre dreapta, şi, aplecându-se până la pământ, izbuti să o evite, apoi se năpusti asupra retiarului. Acesta, văzând că a dat greş, o rupse la fugă. Mirmilonul, după el. Retiarul însă, mult mai iute şi mai sprinten, făcu ocolul întregii arene, ajunse la locul unde-i căzuse plasa şi

o ridică. În momentul în care apucă plasa, mirmilonul aproape că-l ajunsese. În clipa în care mirmilonul se aruncă asupra lui, retiarul făcu o întoarcere bruscă şi aruncă plasa peste el.

Mirmilonul reuşi să scape din nou, aruncându-se cu faţa la pământ. Se ridică însă dintr-o săritură şi vârful tridentului cu care retiarul tocmai voia să-l izbească nu-i atinse decât scutul.

Retiarul o luă din nou la fugă, însoţit de murmurele de nemulţumire ale mulţimii revoltate că acesta îndrăznise să apară în arenă fără a şti să mânuiască plasa cum se cuvine.

De astă dată, mirmilonul, în loc să se ia după retiar, porni să-şi întâmpine adversarul din direcţia opusă şi se opri la câţiva paşi de plasă. Observând manevra mirmilonului, retiarul se întoarse din drum, ţinându-se tot timpul pe lângă spina – zidul din mijlocul arenei. În dreptul Porţilor Triumfale, sări peste spina şi se trezi în cealaltă jumătate a circului, foarte aproape de plasă. Mirmilonul, care îl aştepta, se aruncă asupra lui. Mii de glasuri răcneau:

— Loveşte-l!… Loveşte-l! Ucide-l pe retiar!… Ucide-l pe mototolul ăsta… Ucide-l pe fricosul ăsta!… Taie-l!… Junghie-l!… Trimite-l să prindă broaşte pe malurile Acheronului.

Încurajat de strigătele mulţimii, mirmilonul îl ataca pe retiar tot mai vârtos. Alb ca varul, acesta încerca să-şi ţină adversarul la distanţă, agitând tridentul, şi în acelaşi timp îi dădea roată mirmilonului, încercând în fel şi chip să pună mâna pe plasă. Pe neaşteptate, mirmilonul dădu la o parte tridentul cu o lovitură de scut şi se apropie de retiar. Era gata să-i înfigă sabia în piept, când, brusc, acesta, lăsând tridentul să cadă pe scutul adversarului, se repezi cu toată iuţeala spre plasă, însă nu destul de repede ca să evite tăişul sabiei; deşi rănit la umărul stâng, din care ţâşnea cu putere un şuvoi de sânge, retiarul se îndepărtă, fugind cu plasa în mână. După vreo treizeci de paşi, se întoarse către adversar şi strigă cu glas tare:

— Rana-i uşoară! Nimica toată!… Şi peste o clipă începu să cânte: Vino-ncoace, vin' galul meu, frumosul meu, că eu nu pe tine te vreau, ci la peştele tău poftesc, peştele tău îl râvnesc!… Vino, vino-ncoa, frumosul meu gal!…

Cântecul stârni o explozie de hohote de râs. Retiarul reuşise să-şi recâştige bunăvoința spectatorilor. Un puternic ropot de aplauze izbucni în semn de simpatie. Dezarmat, rănit şi cu sângele curgând şiroaie, retiarul găsise putere să mai glumească şi să râdă.

Înfuriat la culme că adversarul îl lua peste picior, mirmilonul se năpusti asupra lui ca turbat. Bătând în retragere, în salturi, şi ferindu-se cu îndemânare de lovituri, retiarul îi striga:

— Vino încoace, galule! O să-i trimit diseară un peşte prăjit bunului Charon!

Această nouă ironie, care fu pe placul mulțimii, provocă un nou atac din partea mirmilonului. De astă dată, retiarul aruncă plasa cu atâta dibăcie, încât mirmilonul se trezi complet prins în ochiurile ei. Mulțimea începu să aplaude cu frenezie.

Mirmilonul se zbătea, făcând sforțări supraomeneşti să scape din plasă. Se încurca însă tot mai rău în ea, provocând râsul zgomotos al spectatorilor. Profitând de imobilizarea adversarului, retiarul dădu o fugă până la locul unde lăsase să-i cadă tridentul. Ajunse într-o clipită, îl ridică şi, întorcându-se în pas alergător spre mirmilon, strigă:

— O să capete un peşte Charon!… Charon o să capete un peşte!…

Tocmai când să ajungă în fața adversarului, acesta, cu o sforțare herculeană a brațelor sale atletice, izbuti să rupă plasa. Aceasta continua să-i învăluie picioarele şi nu-i îngăduia să se mişte din loc: mâinile însă îi erau libere şi putea să se apere de atacul retiarului.

Aplauzele izbucniră din nou. Mulțimea urmărea încordată toate mişcările şi stratagemele celor doi adversari. Rezultatul încleştării lor atârna acum de cele mai mici amănunte; în clipa în care mirmilonul izbuti să rupă plasa, retiarul, încordându-şi toate puterile, îi aplică o lovitură zdravănă cu tridentul. Mirmilonul pară lovitura cu scutul, care se făcu țăndări. Totuşi fu rănit de trident şi din braț sângele țâşni în trei locuri. Aproape în aceeaşi clipită, mirmilonul apucă tridentul cu mâna stângă şi, aruncându-se

cu toată greutatea trupului, înfipse până la jumătate lama paloşului în şoldul stâng al retiarului.

Rănit, acesta lăsă tridentul în mâinile adversarului şi fugi, înroşind arena de sânge. Dar după vreo patruzeci de paşi căzu într-un genunchi, iar apoi se prăbuşi pe nisip. Între timp, mirmilonul, care căzuse şi el în virtutea inerției propriului său trup şi a loviturii puternice pe care o dăduse, se ridică, îşi eliberă picioarele din plasă şi se năpusti asupra duşmanului căzut.

Aceste ultime clipe ale luptei fură însoțite de aplauze furtunoase, care nu conteniră nici când retiarul, sprijinindu-se în cotul mâinii stângi, îşi întoarse către spectatori fața sa de o paloare cadaverică. Deşi gata să întâmpine moartea cu demnitate şi fără frică, se întoarse către spectatori pentru a le cere să-i dăruiască viața nu pentru că ar fi nădăjduit să se salveze, ci fiindcă aşa cerea obiceiul.

Mirmilonul puse piciorul pe trupul adversarului, îi propti sabia în piept şi, ridicându-şi capul, începu să-şi rotească privirea printre rândurile de spectatori, spre a afla verdictul lor.

Peste nouăzeci de mii de bărbați, femei şi copii arătau cu degetul mare al mâinii drepte în jos, semnul morții – iar restul, mai puțin de cincisprezece mii de oameni mai îndurători, ridicau degetul în sus – semn că doresc să lase viața gladiatorului învins.

Printre cei nouăzeci de mii de oameni care arătau cu degetul în jos erau nenumărate vestale neprihănite şi „miloase”, care nu doreau altceva decât să-şi satisfacă gustul de a asista la spectacolul agoniei unui nefericit gladiator.

În momentul în care mirmilonul se pregătea să-i străpungă pieptul, retiarul îi smulse sabia din mână şi, cu putere, şi-o înfipse singur în inimă, până în plăsele. În clipa următoare, cu o mişcare iute, mirmilonul trase din rană sabia însângerată, iar retiarul, în chinurile agoniei, se săltă puțin şi strigă cu un glas înfricoşător, care nu mai avea nimic omenesc:

— Fiți blestemați!

Apoi căzu pe spate şi muri.

II

SPARTACUS ÎN ARENĂ

MULȚIMEA APLAUDA FRENETIC şi discuta cele întâmplate, umplând circul cu larma a o sută de mii de glasuri.

Mirmilonul se îndreptă spre „carcere”, de unde tocmai ieşiseră în acea clipă doi slujitori deghizați, unul ca Pluto, altul ca Mercur, şi câțiva lorari, pentru a trage cu cângile cadavrul retiarului şi pentru a-1 scoate din arenă prin Poarta Morții. Locul în care rămăsese o băltoacă mare de sânge fu presărat cu o pulbere fină şi strălucitoare de marmură, adusă în saci mici de la carierele învecinate de la Tivoli, şi acum arena strălucea din nou în soare ca argintul.

Mulțimea continua să aplaude şi făcea să răsune amfiteatrul de strigătul:

— Trăiască Sulla!

Adresându-i-se lui Cnaeus Cornelius Dolabella, care fusese consul cu doi ani în urmă şi care şedea alături de dânsul, Sulla comentă:

— Pe Apollo din Delphi care mă ocroteşte, slugarnic mai e poporul ăsta! Îți închipui oare că mă aplaudă pe mine? Nici gând! Îl aplaudă pe bucătarul meu, care ieri le-a gătit mâncăruri alese şi din belşug.

— Dar de ce nu ți-ai rezervat loc pe *oppidum*? îl întrebă Cnaeus Dolabella pe Sulla.

— Nu cumva-ți închipui că un loc pe *oppidum* mi-ar putea aduce mai multă considerație? răspunse Sulla şi adăugă apoi: Ei, ce zici? Nu-i aşa că-i destul de bună marfa pe care mi-a vândut-o Actianus lanistul?

Titus Aquitius, un senator care şedea şi el lângă Sulla, spuse:

— O, cât eşti de darnic, cât eşti de mare!

Ex-dictatorul, care-şi dusese mâna dreaptă la umărul stâng şi se scărpina de zor ca să-şi potolească mâncărimea provocată de nesuferita boală de piele care-l chinuia, exclamă:

— Trăsnească-i fulgerul lui Jupiter până la unul pe ticăloşii de linguşitori! O clipă mai târziu, adăugă: Am renunţat la dictatură, m-am întors la viaţa privată şi voi tot nu vreţi să vedeţi în mine altceva decât un stăpân. Netrebnici! Altfel decât în robie nici nu puteţi trăi.

Un patrician din suita lui Sulla, care şedea pe aproape, interveni cu îndrăzneală:

— Nu toţi oamenii, o, Sulla, sunt născuţi pentru robie.

Îndrăzneţul nu era altul decât Lucius Sergius Catilina.

Avea pe atunci douăzeci şi şapte de ani. Era înalt, cu pieptul larg şi puternic, avea umeri laţi şi braţe musculoase. Capul îi era mare, acoperit de o claie de păr negru şi des; faţa brună, bărbătească şi energică, cu partea superioară, de la tâmple în sus, mai dezvoltată. De-a curmezişul frunţii late, spre rădăcina nasului, se vedea puternic reliefată o vână totdeauna umflată; ochii lui cenuşii întunecaţi aveau în permanenţă o sticlire crudă şi înfricoşătoare, iar contractările nervoase ale tuturor muşchilor feţei sale autoritare şi aspre îi dezvăluiau observatorului atent cele mai mici frământări ale sufletului.

La data când începe povestirea noastră, Lucius Sergius Catilina îşi şi câştigase o faimă de om cumplit. Violenţa lui nestăpânită făcea pe toată lumea să tremure. Îl ucisese pe patricianul Gratidianus, care trecea liniştit pe malul Tibrului, pentru că refuzase să-i împrumute pe gaj o sumă mare de bani, de care avea nevoie ca să-şi plătească imensele sale datorii, din pricina cărora nu putea obţine nicio funcţie de stat.

Faptul acesta se întâmplase pe vremea proscripţiilor, adică pe vremea când, în cruzimea lui fără margini, Sulla înecase Roma în sânge. Gratidianus nu numai că nu figura pe listele proscrişilor, dar chiar făcea parte din partidul lui Sulla; el era însă extrem de bogat, şi averile celor trecuţi în listele de proscrişi se confiscau. De aceea, când Catilina îi aduse lui Sulla, care participa la o şedinţă a Curiei, cadavrul lui Gratidianus şi îl aruncă la picioarele dictatorului, declarând că-l ucisese pe patrician pentru că fusese duşmanul lui Sulla şi al patriei, acesta nu se arătă prea

încântat. El lăsă însă ca omorul să treacă neobservat, pentru a putea pune mâna pe imensele bogăţii ale lui Gratidianus.

Într-o zi, la scurt timp după acest omor, Catilina avu un conflict atât de violent cu fratele său, încât ajunseră să încrucişeze săbiile. Sergius Catilina însă, pe lângă faptul că era foarte puternic, era meşter la duel cum nu mai era altul la Roma. El îşi ucise fratele în acest duel şi, moştenindu-i averea, scăpă de sărăcia în care îl aduseseră risipa, chefurile şi desfrâul. Sulla lăsă şi fratricidul neobservat, la fel cum făcuse şi cu celălalt asasinat; şi pentru acest motiv, nici cvestorii nu s-au mai legat de Catilina.

Acum, Lucius Cornelius Sulla, auzind cuvintele îndrăzneţe ale lui Catilina, se întoarse liniştit către el şi îl întrebă:

— Ia spune, Catilina, ce crezi? Câţi cetăţeni cutezători ca tine, inimoşi, gata şi la bune, şi la rele, or fi în toată Roma?

— Nu-mi stă în putere, slăvite Sulla – răspunse Catilina –, să privesc oamenii şi lucrurile de la înălţimea atotputerniciei tale. Mărturisesc însă că dragostea de libertate şi ura faţă de orice fel de tiranie, fie ea exercitată cu mărinimie, fie ascunsă cu făţărnicie, invocând pretextul fericirii patriei, sunt înnăscute în mine. Trebuie să spun că şi în perioadele de tulburări interne sau de războaie civile, fericirea patriei ar fi mai trainică dacă aceasta ar fi condusă de poporul întreg, decât de despotismul unuia. Fără să-ţi judec acţiunile, eu dezaprob deschis, aşa cum am făcut-o întotdeauna, dictatura ta. Cred – şi aş vrea să cred – că mai sunt la Roma încă mulţi cetăţeni gata să înfrunte orice torturi, numai să nu încapă iarăşi sub dictatura unui singur om, mai ales dacă dictatorul nu va fi Lucius Cornelius Sulla şi dacă nu-i va fi capul încununat ca al tău, cu laurii gloriei câştigate în sute de bătălii.

— Dacă e aşa – ripostă Sulla senin, dar cu un surâs ironic pe buze –, ce mai aştepţi? De ce nu mă chemi la judecată în faţa poporului liber? Am renunţat la dictatură. De ce nu m-a acuzat nimeni? De ce nu s-au depus plângeri împotriva mea? De ce n-ai venit să-mi ceri socoteală pentru faptele mele?

— Pentru a evita noi măceluri şi războaie civile ca acelea care, timp de zece ani, au zguduit Roma… Să nu mai vorbim însă despre asta, pentru că n-am de gând să te acuz; se prea poate

ca tu să fi comis greşeli mari, dar tot tu ai săvârşit şi atâtea fapte glorioase, a căror amintire tulbură, zi şi noapte, sufletul meu, care, la fel cu al tău, e însetat de glorie şi putere. Spune-mi, nu ți se pare şi ție oare că în venele poporului nostru mai curge încă sângele marilor noştri strămoşi, iubitori de libertate? Adu-ți aminte, totuşi, că acum câteva luni, în fața Senatului adunat în Curie, ai renunțat de bunăvoie la puterea dictatorială şi ai concediat garda de lictori. Pornind spre casă, urmat de prietenii tăi, tocmai în acea zi s-a găsit un tânăr cetățean care a cutezat să te apostrofeze, mustrându-te că ai răpit libertatea Romei, că ai dezlănțuit măcelurile şi jafurile în cetate şi că te-ai făcut tiranul ei. Recunoaşte, Sulla, că, pentru ca să îndrăznească cineva să facă un lucru ca acesta, trebuie să aibă un caracter de oțel; acel tânăr risca să-şi plătească vorbele cu viața. Ai fost mărinimos cu el, nu spun asta pentru a te linguşi. Catilina nu linguşeşte pe nimeni, nici chiar pe marele şi atotputernicul Jupiter. Ai fost mărinimos şi nu i-ai făcut nimic, dar trebuie să fii de acord cu mine că însuşi faptul că s-a găsit un tânăr plebeu, un necunoscut – rău îmi pare că nu-i ştiu numele – în stare să facă un act ca acesta poate îndreptăți şi întări credința în salvarea patriei şi a Republicii.

— Da, recunosc, a fost un act de curaj. Am admirat întotdeauna curajul şi i-am iubit pe viteji şi numai de dragul curajului pe care l-a arătat acest tânăr n-am vrut să mă răzbun pentru jignirile ce mi le-a adus şi am trecut cu vederea injuriile şi ocările lui. Ştii însă, Catilina, ce consecință au avut atitudinea şi cuvintele acestui tânăr?

— Ce consecință? îl iscodi Sergius Catilina, cu privirea curioasă şi cercetătoare, ațintită asupra norocosului dictator.

— De aici înainte – îl lămuri Sulla –, cine va reuşi să pună mâna pe putere în Republică nu va mai renunța la ea de bunăvoie.

Catilina chibzui o clipă, cu capul plecat. Apoi, ridicând capul, întrebă cu vioiciune:

— Oare crezi că se va mai găsi cineva care să poată sau care să vrea să ia puterea supremă?